

TOPANT DE CAP

Adam no vivia en aquest bosc

MIQUEL MACIÀ → PERIODISTA

Hi ha una creença molt estesa entre els profans en afers forestals, i és la següent: que els paisatges boscosos catalans procedeixen directament de l'època del gran pare Adam i que dels temps de la creació del món ençà no han patit cap modificació o quasi. A tot estirar, podrien admetre-hi alguna variació biològica deguda a les inclinacions darwinianes dels sistemes naturals, però res més. Vaja, que quan Adam i Eva corrien pel Montseny, el bosc ja era igual com ara. D'aquest convenciment, en deriva el culte contemporani a allò que s'anomena el «paisatge», entès com una mena de regal verge dels déus a l'espècie humana perquè gaudeixi en la seva contemplació i el reinventi com a producte comercial de vacances i esports d'aventura.

Res més lluny de la realitat: els paisatges boscosos actuals –caldría dir-ne masses forestals– són el resultat d'una activitat humana al llarg dels segles, exercida sempre, amb més o menys encert, amb una finalitat econòmica d'explotació i ordenació dels recursos. Aquesta acció, concretada en l'agricultura, la ramaderia i la silvicultura, és la que ha cise llat uns paisatges que de verges en tenen poca cosa. Les masses forestals mediterrànies, abandonades estrictament a la seva sort, degeneren en uns indrets que, segons els cànons paisatgístics, no passarien del suspens. La caiguda dels arbres morts, la seva superació per la flora arbustiva, la invasió dels camins i els cursos d'aigua i l'atac inapel·lable del foc converteixen els boscos humanitzats que coneixem en una massa impenetrable de brolla, espessa però de format arbustiu, al punt per al proper incendi.

Els pagesos han estat els arquitectes del paisatge d'ençà de temps immemorials. L'alternança de les zones de conreu amb els distints tipus d'espècies forestals, la implantació i la cura de les pastures –allà on ho permet el clima– i l'explotació sàvia dels respectius fruits són les causes que expliquen el paisatge que avui tenim. Les incidències derivades de les necessitats econòmiques o humanes (fabricació de vaixells els segles XVIII i XIX, manca de combustible durant la guerra de 1936, etc.) van ser fases dures d'alteració del paisatge concretades en la tala massiva de boscos. I la crisi de la vinya, per l'aparició de la fil·loxera, va comportar que moltes superfícies dedicades al conreu d'aquesta espècie quedessin abandonades i fossin substituïdes per estrats arbustius primer, i arboris, després, en un procés bastant similar al de la invasió de

les pastures en desús que es produeix al Pirineu, al Montseny o al cap de Creus.

No podem entendre res dels problemes forestals si no partim d'una constatació bàsica i rotunda: el bosc no és rendible. L'explotació del bosc ha deixat de donar diners i els milers de persones que cada dia agafaven el xerrac i les eines i s'endinsaven a les bosquíries han quedat reduïts a una expressió testimonial, en procés d'extinció. No és que el model d'explotació del bosc sigui obsolet: és el propi concepte

Cada vegada hi ha més superfície forestal. Però és una superfície forestal més degradada

que ha quedat superat per la competència d'altres ofertes més barates i versàtils. Els productes forestals no han pogut resistir la competència ni com a combustible ni com a matèria primera per a la construcció domèstica i la manufactura d'estris. Cal sumar-hi, a més, la crisi de la ramaderia de pastura i l'abandó creixent dels conreus agrícoles en zones de muntanya. Els presumptes santuaris turístics naturals són, de fet, uns espais solitaris en fase de desertització, sense presència humana, i que hem de contemplar com el llegat estètic d'un temps i d'una forma de viure i de treballar que el model desenvolupista ha exterminat.

Parlem de les conseqüències: la primera és estètica. Aquests paisatges naturals que fascinen el viatger buscador de llocs «intocats» estan abocats a patir canvis radicals en el seu aspecte. Sense pastors, ni vaques, ni colles de bosquerols, ni camps de blat de moro, farratges i patates, els estrats arbustius tendeixen a colonitzar el que abans eren espais on ac-

tuava l'home. Martí Boada ha repetit sovint que si ningú no ho impedis, les alzines baixarien de la muntanya i s'implantarien fins al bell mig de la plaça de Catalunya. Anem, doncs, a desfer una de les falsedats més cregudes a casa nostra: no és veritat que cada vegada hi hagi menys boscos, sinó tot el contrari, cada vegada hi ha més superfície forestal. Però és una superfície forestal més degradada, més improductiva i més amenaçada per la irrupció del qui ha esdevingut el gran gestor forestal per excel·lència a la Catalunya recent: el foc.

Simultàniament a la reculada dels treballs forestals, els indrets naturals han estat objecte d'una reinvençió, en tant que escenaris privilegiats de l'oci humà, com a zones destinades a proporcionar el lleure –segons el model parc temàtic Walt Disney– a multituds que viuen en ciutats saturades i que reclamen una quota de natura. El bosc actua com un notabilíssim fixador de CO₂ per donar un cop de mà als protocols de Kyoto i, si s'administra bé, contribueix a allargar la vida dels pantans que hi ha a les seves conques i a servir de recer de la biodiversitat vegetal i animal.

El bosc, doncs, encara és útil i presta serveis a la societat del segle XXI. Però aquestes aportacions ja no tenen una contrapartida econòmica per als qui abans l'explotaven i que ara l'abandonen, tret d'algunes zones i espècies molt ben delimitades. Cal fer-nos a la idea que si volem conservar els paisatges forestals amb la bellesa i la humanització que els hem conegut i que les administracions i les agències de viatges no s'estan de lloar en tota mena de publicitats turístiques, cal aconseguir entre tots que aquests boscos continuïn essent gestionats. I d'acord amb els usos i els costums del bon pagès i el bon forestal català. La figura administrativa dels PTMGF (Plans Tècnics de Millora i Gestió Forestal) implantada per la Generalitat de Catalunya és un valuós llibre de ruta per als treballs que cal fer en cada finca, però si la seva rendibilitat és negativa del

punt de vista econòmic no hi ha res a fer, perquè a cap empresa no se li pot demanar que llenci els diners, tot i que hi ha molts propietaris forestals que, imbuïts d'un sentiment de tradició i d'estima pel patrimoni familiar, nou o vell, esmercen infinitat d'hores, de diners i d'esforços a tenir cura dels seus boscos, amb què compleixen una funció de conservació del país que si l'Administració l'hagués de pagar a uns funcionaris costaria un fortuna.

L'alternativa no pot ajaur-se en la inèrcia d'unes subvencions que ara hi són i ara no. Els successius governs de Convergència i Unió han tingut unes polítiques forestals –si és que se'n pot dir així– erràtiques, sense recursos i una visió de conjunt. Fer actuacions benefactores en una àrea o sector específic i repartir uns milions de pessetes en subvencions no són la via per conservar el patrimoni forestal català.

Qualsevol política forestal que es vulgui aplicar ha de ser global i ha d'encarar amb valentia tots els problemes: des de la sanitat vegetal fins a l'impacte de les infraestructures de comunicacions i d'energia sobre les forests; des del finançament de la gestió del bosc, la lluita contra els incendis i les possibilitats d'aprofitament dels productes, a la necessitat obligada d'arribar a acords positius amb els propietaris, en un país en què la gran majoria dels boscos té aquest règim de tinença.

Es dirà que no hi ha diners, però bé que en surten per a demandes que possiblement no tenen la urgència ecològica d'uns boscos abandonats, en uns sòls erosionats i en fase de trànsit cap a la màquia arbustiva i la desertització a cops d'incendi forestal a cent anys vista. Els diners no s'han de llençar, cal administrar-los amb cura per bastir un model de gestió forestal del bosc privat amb un sentit de permanència, que formi nous professionals del sector i que reprengui –sobre les bases del canvi social i energètic– aquella funció d'arquitectes de la natura que els homes i les dones del món rural català han exercit al llarg dels darrers segles.